

DECEMBER 1977 - no. 9

Van Haver Tot Gort

Uitgave van het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde

Secretariaat : Postbus 3086, Schiedam

Redactieadres : Redactie Van Haver Tot Gort
per adres : Postbus 3086, Schiedam

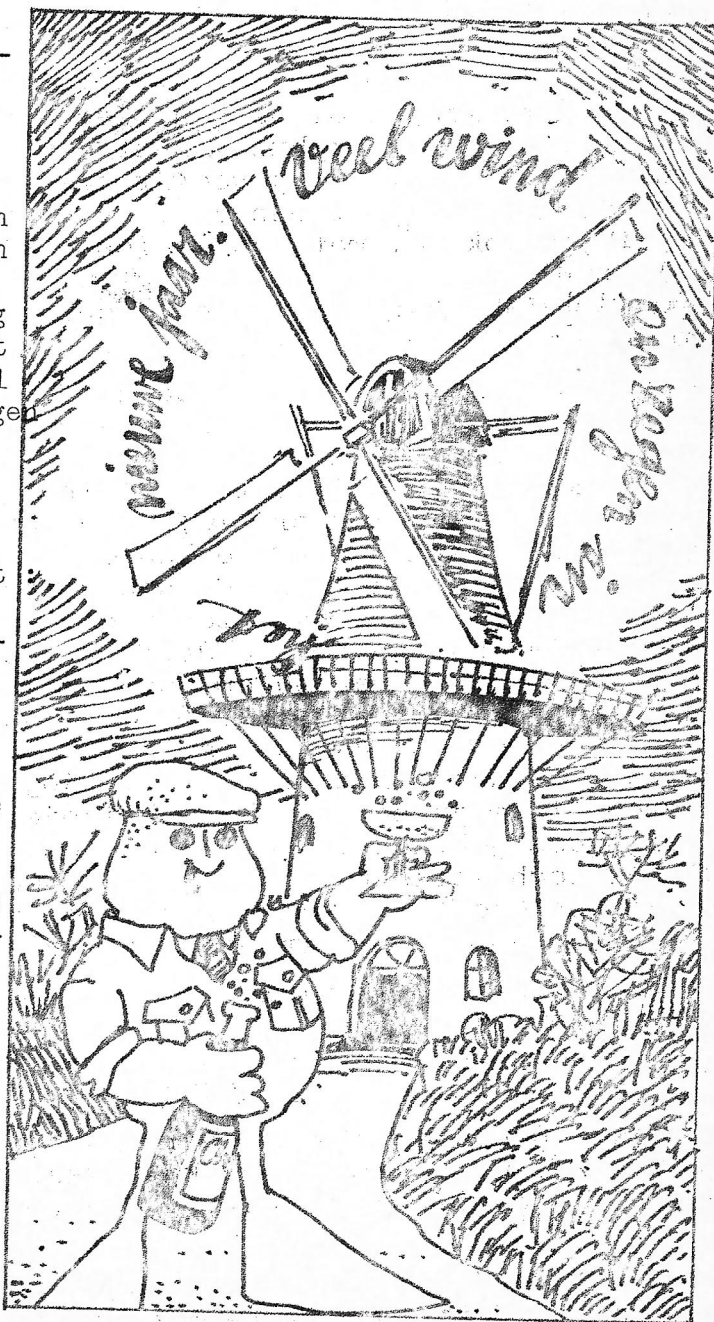
Als de enveloppe van dit nummer opent, zal het oude jaar wellicht net voorbij zijn, of het nieuwe jaar misschien reeds zijn begonnen. Vandaar dat wij als redactie U, mede namens het bestuur van harte toewensen een :

VOORSPOEDIG NEGENTIENHONDERDACHTENZEVENTIG
(1978)!!

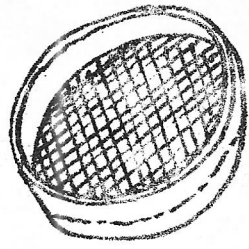
met veel wind in de zeilen, goed graan tussen de stenen, tevreden bakkers en voor Uzelf een goede gezondheid. Wij hopen dat het komende jaar voor onze Stichting een gunstig jaar mag worden. Gelet op de plannen die op het moment in voorbereiding zijn kan het komend jaar wel eens beslissend zijn voor het al of niet slagen van ons streven. We zijn, ondanks de stapels problemen die nog om een oplossing vragen en de soms trage gang van zaken tot nu toe, bepaald optimistisch. Wat U te wachten staat

- al dit nummer van ons lijfblad doorbladert
- allereerst het artikel van de heer Hart, over zeven en builen. Een interessante bijdrage, waarvoor we de schrijver oprecht dank betuigen.
 - informatie over tarwe-aankoop
 - een overzicht van zaken die tijdens de laatste Algemeen Bestuursvergadering aan de orde zijn geweest
 - t.H.& t.Gr. : te Hooi en te Gras allerlei korte Ambachtelijke Korenmolenaarsniewtjes
 - een artikel over misbruik van ons ambachtelijk korenmolenaarsimago, van de hand van Jan Houdijk
 - en onder het motto Dolen op een molen, brengen we 1½ pagina door op de molen "De Hoop" te Wervershoof. Onze gids hierbij is de jeugdige molenaar van die molen, Adrie Peereboom.

Misschien dat U als lezer zelf ook eens iets wil schrijven of een vraag te stellen hebt die via ons blad kan worden beantwoord. We zijn graag bereid om daarvoor plaats in te ruimen.

Iets over zeven & builen

Hoe ouder men wordt, hoe meer gaat men waarderen wat onze voorvaderen presteerden, omdat het werk met name het ambachtelijke werk, heel vaak niet meer uitvoerbaar is, niet meer geleerd wordt en vrijwel onbetaalbaar is geworden.

Mijn waardering voor het oude ambacht, dat vele molenenthousiasten wel met mij gemeen zullen hebben, deed mij met veel genoegen besluiten om een stukje te schrijven over het wel en wee dat verbonden is geweest aan het oude zevenmakersvak, te meer nog omdat ik de vierde generatie ben in de familie, die het werk van zijn vader mocht voortzetten.

Toen ik in 1956 bij mijn vader ging werken, was reeds veel van het oude ambachtelijke werk verdwenen; ik denk zelfs, dat ik er in de loop der jaren hard aan heb gewerkt om het te laten verdwijnen. In de jaren vijftig hadden we nog een timmerman in dienst en twee vaste zevenmakers, bovendien stonden de andere medewerkers ook hun mannetje wel als het druk was in de "zeven". Er werden in de zevenmakerij veel ronde handzeven gemaakt, zeven met een rand van beukehout en met een zeefbespanning uit metaalgaas (veel voor de bakkerijen) of ook wel met een zeefoppervlak van geperforeerd metaal (plaat met gaatjes) en af en toe zelfs nog zeven met een paardeharenzeefbodem. Ja, dit zeefoppervlak bestond uit de handgeweven haren van de paardestaart, deze zeefbodems betrokken wij, via een agent in Londen, uit China.

Soms moesten er speciaal t.b.v. de zaadselectiebedrijven zeven gemaakt worden met geperforeerd perkament, een gedroogd en gladgeschoren lamsvet of ook wel trommelvel genoemd.

In dit perkament werden (meestal) kleine gaatjes geslagen, soms maar met een diameter van 1.- mm doorsnee, alle gaatjes op rijen en op zo kort mogelijke gelijke afstanden van elkaar.

Ook ik heb die perkamenten zeven nog gemaakt, en hoewel het in tegenstelling tot de gangbare produktie van zeven geen vermoeiend werk was, kon je wel rekenen op een lam handje als de dagtaak voorbij was. In een normale zaadzeef met een zeefoppervlak van 50 cm doorsnee met gaatjes van bijv. 2.- mm doorsnee, geslagen op een hartafstand van tussen de 3.5 en 4.- mm zitten n.l. tussen de 14000 en 19000 gaatjes!

Deze gaatjes werden geslagen met holpijpjes, waarvan ik er gelukkig nog vele honderden in mijn bezit heb; holpijpjes waarmee vele uren van ingespannen arbeid zijn doorgebracht, die nu voor de produktie waardeloos zijn geworden, maar die ik toch met een zeker respect bewaar omdat zelfs mijn overgrootvader er nog mee heeft gewerkt. Er zijn er bij, die geheel op maat zijn gemaakt, aangepast aan de vorm van het zaad of de peulvruchten.

Als kleine jongen heb ik mijn grootvader nog zien perkament slaan; hij kon dat snel en secuur, zodat het bijna niet meer van mechanisch perforeerwerk kon worden onderscheiden. Iemand, die mij een oude perkamenten zeef kan leveren kan bij mij terecht, want ik verzamel ze nu.

Goed, dat was dan het een en ander van het ambachtelijke werk, dat ik nog heb meegemaakt, wat ik zelf nog kan, maar wat ook steeds van minder omvang is geworden omdat de activiteiten zich toespitsten op de handel in geperforeerde metalen platen, zeefgaas en zeven voor meer industrieel gebruik o.a. de hamermolenzeven.

Zo af en toe geef ik nog een demonstratie op een Oud Hollandse Markt, wat erg leuk is en waar voor dit uit de toonvallend beroep relatief veel belangstelling is; helaas andere bezigheden geven mij weinig ruimte om in deze sector actief te zijn.

Toch is tot op de huidige dag, zij het in veel beperkter omvang, de produktie van handzeven nog in ons programma opgenomen en hoewel in bovenstaande niet genoemd, maken daar nog steeds de produktie van builramen, builkleden en het hiermee verbandhoudende reparatiewerk deel van uit. Wat de builramen en builkleden betreft, zal het met 5-10 opdrachten per jaar wel ophouden, maar de kennis van het bespannen, de maten, de maaswijdtes van het gaas is bij ons en met name in mijn persoon aanwezig. Nu is dat alles bij elkaargenomen niet zoveel en ook niet moeilijk, maar bijvoorbeeld een goed builkleed maken is toch wel een stukje vakwerk; werk dat al vóór 1900 door mijn overgrootvader werd gedaan.

Het bedrijf dateert van rond 1865, toen mijn overgrootvader in de omgeving van Medemblik voor de boeren zaadzeven maakte en repareerde.

Hij beschikte over perkament omdat hij ook een handel in huiden dreef. Hij reisde veel, voor zover wij weten, met zijn hondskar de weekmarkten in Noord-Holland af, repareerde daar ter plaatse de zeven of maakte nieuwe, die hij bij een volgende gelegenheid weer op de markt verhandigde aan zijn cliënten.

Rond 1880 heeft hij, waarschijnlijk met het oog op de opkomst van het stoom, met een zekere toekomstvisie, zijn arbeidsterrein verlegd naar de Zaanstreek, alwaar hij de zevenmakerij van de weduwe Kabel, opgericht in 1867, overnam en de activiteiten voortzette. De handel in huiden verdween alras van het toneel en de hondskar werd vervangen door een zeiljol, waarmee hij zijn produkten afleverde bij de molens en fabrieken in de Zaanstreek.

Jaartal 1888, ik citeer enkele posten uit zijn grootboek:

"Den Heer K. Blans - fabriek de Birma o.a.

2 Nieuwe Vellen op 2 Harpramen

Nieuwe Kalsvellen voor de "Houtsnip"

Nieuw Zijgaas N.12 en een nieuwe onderrand voor "Concordia"

Een builkleed vernaaijt "Concordia" en 2 Patent Zijzeefte ingezet 't Stijfselhuis "Concordia".

De Heere Bloemendaal & Laan - Fabriek "De Hollandia" o.a.

Nieuwe Vellen op 2 Harpramen No. 0 en verder "No. 3 en 3X" ook kom ik de maten tegen "No.3/7, 3/1 en 2/5", met deze maatvoeringen ben ik echter niet op de hoogte, maar waarschijnlijk zijn "Zoll of Inch"-maten van de zeven voor het sorteren en reinigen van rijstkorrels.

"De Heere Wessanen & Laan, Wormerveer - Fabriek "De Unie" o.a.

Harpramen gemaakt voor de fabrieken "De Vlijt", "De Unie" en "Rouaan".

Rond 1880 dus al veel met stoomkracht werkende fabrieken van behoorlijke omvang, die hun zeven bestelden bij de firma, maar ook nog vele molens. Talloze namen van molens kom ik tegen in de boeken, zelfs nog alle namen van de molens, die nu nog in werking zijn in "De Zaan", ook de onlangs geheel nieuw opgebouwde molen "De Bonte Hen" ontbreekt niet aan deze lijst.

Veel arbeidstijd moet eind 19e eeuw in de zevenmakerij zijn verstreken met het maken van harpzeven, de met de hand geperforeerde/geslagen vellen, die na het slaan van de gaatjes aaneengenaaid werden tot de gewenste maten. Geperforeerde metalen platen waren er nog nauwelijk, wel tref ik af en toe aan de levering van "Geboord zink", dat nog per Kg werd verkocht.

Meelmolens waren er in de Zaanstreek betrekkelijk weinig, maar desalniettemin werd het zeven met de buil veelvuldig toegepast, hoofdzakelijk met bespanningen van zijdegaas o.a. voor het zeven van cacao, lijnzaadmeel, stijfsel, en gort en voor vele andere grondstoffen.

De Zeeftenmaker K. HART Hz.

van **MEDENBLIK**, heeft de eer zijnen geachten begunstigers te berichten, dat hij weder evenals vorige jaren te **HOOFDDORP** is gearriveerd bij **J. de VRIES**, café: "DE BEURS", en dat hij zich voortdurend blijft aanbevelen voor het leveren en repareren van alle soorten van **ZEEFTEN** en **VLECHTWERKEN**!

± 1075

Zijdegaas was de aangewezen zeefbespanning voor de buil, hoewel er rond 1890 ook aanbod komt in fijner metaaldraadweefsel, vooral uit bronsdraad, wat in de Duitse aanbiedingen (ook daarvan vind ik nog de originele aanbiedingen) naar voren wordt gebracht als zijnde beter dan zijdegaas, omdat het langer mee zou gaan en bovendien niet kon oxyderen. Mijn voorgeslacht heeft er echter weinig gebruik van gemaakt, want tot na de tweede wereldoorlog nog werden de meelbuilen vrijwel uitsluitend bespannen met zijdegaas, hoewel voor andere doeleinden reeds lang metaalgaas werd toegepast.

De builen in de Zaanstreek waren merendeels INWENDIG bespannen, de builramen waren dan uitneembaar en onderling verwisselbaar. Meestal inwendig rond en 3-4 delig, of inwendig vlak, maar dan 5 of 6 delig. Waarschijnlijk is het gilde van de Zaanse molenmakers eraan debet, dat er zo weinig uitwendig bespannen builen werden gemaakt. Naar mijn mening speelde de snelheid waarmee verwisseld kon worden van een kapot op een nieuw builraam hierbij wel een rol, bovendien is een afzonderlijk raam weer onderverdeeld in vakken, zodat ook één vak opnieuw kon worden bespannen; vooral bij de stort, waar het gaas relatief veel sneller verslijt, is dat een welkome besparing. Soms werd zelfs het eerste vak van het builraam met triplex of met blik bespijkerd om de levensduur, van het ook voor die tijd al dure zijdegaas, te kunnen rekken.

Hoewel na 1900 de omzet in builen en builkleden gestaag toeneemt, blijkt juist de levering van harpen af te nemen. De harpen worden vervangen door de uit metaal geperforeerde zeefplaten. Een tiental jaren heeft het zelfde om gespannen of de zevenmakerij niet zou worden omgezet in een reparatiebedrijf voor scheepsmotoren, omdat mijn grootvader, na de nodige vakkennis te hebben opgedaan bij de Deutzmotorenfabriek in Duitsland, meer aandacht ging schenken aan deze techniek, dan aan het maken van zeven; zijn belangstelling voor de goede conditie van de drijvende spuit van de Gemeente Zaandam kwam de produktie van zeven helemaal niet ten goede!

REPARATIE en ONDERHOUD
aan
BOOT EN STATIONNAIRE
MOTOREN
EN GENERATORS.

LEVERING VAN
NIEUWE INSTALLATIËN
en
ONDERDEELLEN,
OLIE,
POETSCHTOEN enz.

FABRIEK van alle soorten
HAREN,
PERKAMENTEN, ZIJDEN,
KOPEREN,
IJZEREN en ZINKEN
ZEVEN,
HARPEN, BUILEN, enz.
MAGAZIJN van
Geperforeerd ZINK, ZIJDEN,
KOPER- en IJZERGASSEN.

Zaandam, December 1910

OOSTZIJDE 327.

De Heer M. M. Honig v.d. Beyenhof & Hoogstraaten

Geleverd aan

Debet aan **FIRMA J. KABEL & ZOON**

De eerste wereldoorlog haalt echter een streep door zijn aspiraties en de produktie van zeven wordt weer vol ijver ter hand genomen. Begin 1930 komt mijn vader in de zaak en wordt het inmiddels geheel verdwenen marktaandeel in de harpzeven teruggewonnen door de toevoeging van geperforeerde metalen platen aan het leveringsprogramma.

Het maken van builkleden, builramen en builkisten blijft deel uitmaken van het leveringsprogramma, maar wordt wel steeds minder. Vanaf 1930 - 1940 is de omzet in meelbuilen vrijwel tot staan gekomen, omdat er geen vraag meer naar is; de grote meelindustrieën hebben de kleinere producenten van de markt gedrongen. Wel worden er nog vele builramen gemaakt en bespannen voor de cacao-industrie en voor de houtmeelproductie, die vooral in de Zaanstreek sterk was geconcentreerd. Direct na de 2e wereldoorlog is er echter toch weer een korte opleving te bespeuren, als vooral in Zeeland en Gelderland vele moleneigenaren het enorme tekort in productiecapaciteit in de meelsector weten te benutten en hun molens weer laten draaien.

Zelf heb ik de jaren vijftig nog vaak het genoegen "gesmaakt" om cacaobuilramen te bespannen, meestal was het reparatiewerk, dat begon met het afsloopen van het oude zijdegaas van het builraam. Dit was een vreselijk smerig en stoffig werk, werk dat wij meestal tot de zaterdagochtend probeerden uit te stellen omdat wij daarna toch meteen in de "tobbe" gingen.

Een belangrijke vraag is nog onbeantwoord gebleven; welke soorten en nummers werden er gebruikt voor het builen van meel?

De series, die het meest gebruikt werden waren: XX-DUBBEL EXTRA en de GG-serie. In voorraad werd door ons, en wordt er deels nog gehouden XX. B gelijkblijvende maaswijdte is het gewicht per vierkante meter van de serie GG iets groter dan dat van de serie XX, zodat het percentage vrije opening, het doorlaatpercentage, van XX-gaas in vergelijking tot GG-gaas groter is.

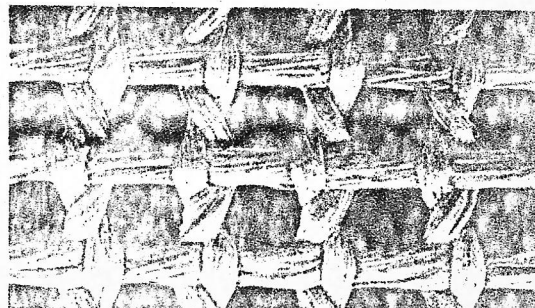
XX-Double-extra

GG

No.	Maschenweite Ouverture Aperture		Fadenzahl Fils Threads		No.	Maschenweite Ouverture Aperture		Fadenzahl Fils Threads		No.	Maschenweite Ouverture Aperture		Fadenzahl Fils Threads	
	Mikron		cm	inch		Mikron		cm	inch		Mikron		cm	inch
0000xx	1195		7	18										
000xx	910		9	23	14 GG	1610	5 ¹ / ₄	13 ¹ / ₃	50 GG	385	19 ¹ / ₄	49		
00xx	730		11 ¹ / ₂	29	16 GG	1390	6 ¹ / ₄	16	52 GG	346	20	50 ³ / ₄		
0xx	545		15	38	18 GG	1225	7	17 ³ / ₄	54 GG	326	20 ³ / ₄	52 ³ / ₈		
1xx	394		19	48	20 GG	1075	7 ³ / ₄	19 ² / ₃	56 GG	318	21 ¹ / ₂	54 ² / ₈		
2xx	334		21 ¹ / ₂	54	22 GG	990	8 ¹ / ₂	21 ¹ / ₂	58 GG	310	22 ¹ / ₄	56 ¹ / ₂		
3xx	314		23	58	24 GG	895	9 ¹ / ₄	23 ¹ / ₂	60 GG	303	23	58 ¹ / ₂		
4xx	290		24 ¹ / ₂	62	26 GG	810	10	25 ¹ / ₂	62 GG	286	23 ³ / ₄	60 ¹ / ₃		
5xx	262		26	66	28 GG	745	10 ³ / ₄	27 ¹ / ₃	64 GG	275	24 ¹ / ₂	62 ¹ / ₄		
6xx	240		29	74	30 GG	690	11 ¹ / ₂	29 ¹ / ₃	66 GG	262	25 ¹ / ₄	64		
7xx	204		32 ¹ / ₂	82	32 GG	644	12 ¹ / ₄	31	68 GG	260	26	66		
8xx	185		34	86	34 GG	590	13	33	70 GG	244	26 ³ / ₄	68		
9xx	162		38 ¹ / ₂	97	36 GG	545	13 ³ / ₄	35	72 GG	235	27 ¹ / ₂	70		
10xx	134		43	109	38 GG	520	14 ¹ / ₂	36 ³ / ₄	74 GG	223	28 ¹ / ₄	71 ³ / ₄		
11xx	112		46	116	40 GG	490	15 ¹ / ₄	38 ³ / ₄	76 GG	215	28 ¹ / ₂	72		
12xx	107		49	125	42 GG	452	16	40 ² / ₃	78 GG	205	29 ¹ / ₄	74 ¹ / ₂		
13xx	97		51	129	44 GG	435	16 ³ / ₄	42 ¹ / ₂	80 GG	195	30	76		
14xx	85		55	140	46 GG	418	17 ¹ / ₂	44 ¹ / ₂						
15xx	73		58 ¹ / ₂	149	48 GG	408	18 ¹ / ₂	47						
16xx	70		62	157										
17xx	66		64	163										
18xx	63		66	166										

1 Mikron = 0,001 mm

Een sterk vergrootte opname van zijdegaas in z.g. "Dreherbindung", de scheringdraden sluiten de inslagdraden op. Duidelijk is ook te zien, dat de maaswijdte relatief onregelmatig is, de mazen zijn bovendien niet geheel vierkant; voor het zeven van meel met de buil zijn deze afwijkingen echter wel tolerabel, daar het gemiddelde zeefresultaat nauwelijks afwijkt.

De nummers gebruikt voor een grove griesbuil waren:

A. No. IXX - OXX - OOOX en No. 18CG *

De nummers voor een middel fijne (meest voorkomende) meelbuil:

B. No. 4XX en daarna No. 6XX of 7XX *, vreemd genoeg, maar wel verklaarbaar dat bij de stort grover gaas werd ingezet en pas daarna het fijnere. Dit werd gedaan hoofdzakelijk om het meestal beperkte oppervlak optimaal te benutten; bij de stort wordt er nog betrekkelijk weinig echt gezeefd, lang niet alle korreltjes komen in aanraking daar met het gaas. Het is te vergelijken met een deuropening bij brand, waar tegelijk een heleboel mensen doorheen willen, wat niet gaat. De allerkleinste korreltjes zullen bij de stort nog wel het gaas passeren, de grotere niet, zodat de uiteindelijke doorval bij de stort vrijwel overeenkomt met de korrelgrootte, die het opvolgende fijnere gaas maximaal kan doorlaten.

De nummers voor de fijne meelbuil zijn:

C. No. 7XX en daarna de nummers 9XX, 10XX en zelfs nog wel No. IIXX. *

* In al deze gevallen: volgorde van de stort naar de achterafvoer.

Van enige standarisatie in de toegepaste nummers is geen sprake, bovendien hadden de molenaars hun specialiteiten, moesten de buil vaak aanpassen aan de beschikbare ruimte, werden er combinaties toegepast van A met B en B met C, zodat er bijvoorbeeld op één buil middel fijn meel werd afgezeefd maar ook nog de gries van de zemelen werd gesépareerd.

Een voordeel is het, dat de fabriek, die wij vertegenwoordigen, de Schweizerische Seidengazefabrik te Zürich, nog steeds dezelfde nummering aanhoudt als in 1850 ! Deze fabriek met nog 25 vertegenwoordigingen over alle werelddelen verspreid heeft het grootste zijdegaasassortiment van de gehele wereld er zijn n.l. nog meerdere series zijdegaas in het programma. Zeer uitgebreid is bovendien het programma kunststofgaas, gelukkig wel, want alleen voor zijdegaas kan men geen duur distributieapparaat meer in stand houden. Het zijdegaas wordt nog vooral geleverd naar landen als India en naar het Verre Oosten, het is origineel en wordt gemaakt uit de getwijnde draden uit de cocon van de zijderups.

Afgezien van de originaliteit is zijdegaas het aangewezen zeefdoek; het oppervlak van zijdegaas is tamelijk onregelmatig, de korreltjes wentelen en keren vaker dan bij kunststofgaas, het zeefproces verloopt dus enigszins sneller; vooral waar het zeefoppervlak maar beperkt is en de factor slijtage gering, is het aanbevelingswaardig.

In het aanvangsstadium is de zeefcapaciteit van zijdegaas gunstiger als van nylongaas, na enkele weken is de spanning echter uit het zijdegaas verdwenen (het gaat wat doorhangen), in dat stadium, als er dus nog geen sprake is van slijtage is de zeefcapaciteit gelijk aan die van nylongaas; als daarna de draden van zijdegaas enigszins gaan slijten, dus rafelen, wint nylongaas het van zijdegaas, bovendien kan zijdegaas vocht opnemen, wat de zeefcapaciteit van zijdegaas extra ongunstig kan beïnvloeden.

Garanties voor het niet optreden van statische oplading, waardoor het zeefproces bij toepassing van nylongaas vertraagd wordt, worden zelfs niet door de fabriek gegeven.

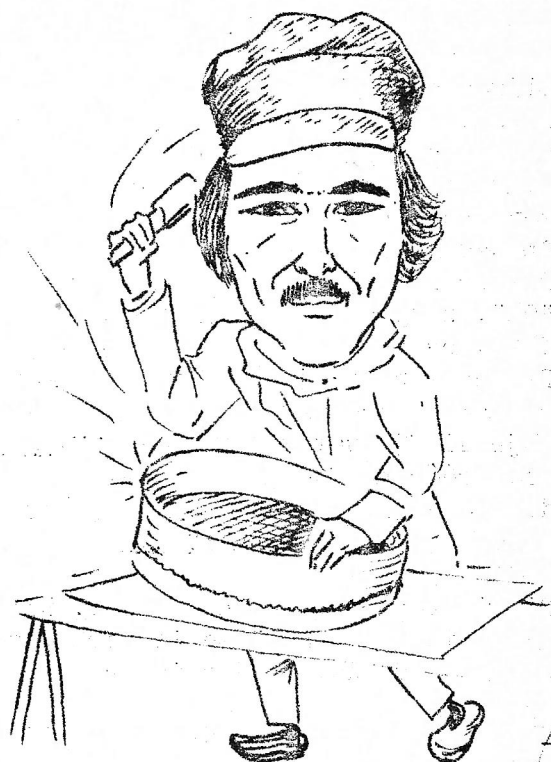
Het optreden van dit verschijnsel hangt af van vele factoren, o.a. de draaisnelheid, aarding van de installatie en de mate van vochtigheid (hoe droger, hoe meer kans op oplading); de éénrichtingsbeweging van de meelbuil kan dit, het zeefproces vertragend verschijndel, extra beïnvloeden.

De voordelen van nylongaas spreken vooral daar waar geavanceerde zeeftechnieken worden toegepast en de slijtage factor relatief groter is.

Indien U echter toch van plan bent om nylongaas te gaan proberen, plaats dan in ieder geval geen kunststofborstels en begin bijvoorbeeld met een bespanning van 1/3 kunststof en 2/3 zijdegaas.

Leuk is dat ik zelf van mijn naspeuringen en "studie" ook weer wat heb geleerd n.l. dit: Ik wist wel dat het woord "staart" een vakterm was voor een bepaalde mate van grofte in het produkt, meestal te grof om aan de leveringseis te kunnen voldoen, minder geschikt dus. Klanten komen bij ons met een monster, en laten het afzeven "op de staart". Ik weet nu waar die vakterm vandaan komt (voor ingewijden natuurlijk ten overvloede), maar een buil had een "kop" en een "staart", het builkleed werd gemeten van "kop tot staart" en duidelijk wordt het nu; alles wat er bij de staart uitkwam, was te grof van minder waarde en noemde men "STAART".

Ik ben nog doende om wat verdere gegevens te verzamelen over de constructie van de builen en builkisten, de aandrijving en de verdeling van het gaas, in een volgend stukje hierover meer.

De schrijver dezes, J.W. Hart, dir. Kabel-Zaandam BV., werkzaam tijdens een demonstratie op de Oud-Hollandse Markt te Medemblik, geboorteplaats van zijn overgrootvader.

Laat je toch niet voor hun karretje spannen!

De eerste simpele vraag over de telefoon is : "Mogen we wat film-opnamen maken op de molen?"

Nou, waarom niet, denkt dan de nietsvermoedende molenaar.

"Erg bedankt, hoor", zegt de filmer. "U hoort nog wel wanneer we d'ran komen..."

Twee dagen later staan er een paar mooie mannen op de stoep. Ze komen eens kijken op de "locatie", zoals dat heet - zien of alles kan, zoals ze van plan waren.

De heren zijn dik tevreden. Het zal d'r allemaal óp komen. En over de vergoeding hoeft de molenaar zich niet ongerust te maken. Die mag best vijfhonderd, zeg zeventienhonderd vijftig guldens bedragen!

Op dat moment wordt de molenaar wakker. Zo'n bedrag voor een paar filmopnamen? Dus vraagt hij waar de film eigenlijk voor bedoeld is.

"Oh", zeggen de heren. "'t Is voor een reclamespot. Voor brood".

Wat voor brood, wil de molenaar weten.

Pas na een beetje aandringen hoort hij, dat het voor Tarvo is. Een televisiereklame voor Tarvo, tegen het decor van een echte windkorenmolen in werking. Mijn liefje wat wil je nog méér....?

Wel, méér hoefde de molenaar niet te weten. Hij bedankte voor de eer en voor de vorstelijke beloning. En de filmers dropen af. Naar een andere molen en een goedgeloviger molenaar?....

Dit is geen verzonnen verhaal. Dit is onlangs echt gebeurd. En het ernstige ervan is niet dat "ze 't hebben geprobeerd", het kwalijke is, dat de heren het de volgende maal slimmer zullen aanpakken.

Ik voorvoel wel, dat de natuurlijke neiging van menige molenaar zal zijn de schouders op te halen. Wat steekt er voor kwaad in zo'n televisiereklame?

't Is toch leuk om zo'n molen te zien - en 't gaat nog wel om bróód?!

Morgen brengen!

De filmers van Tarvo stonden op het punt de waarheid te vervalsen op een terrein, dat voorbehouden moet blijven aan de ambachtelijke molenaar en het ambachtelijk verlengstuk van zijn stiel : de ambachtelijke broodbakkerij.

Hoewel Tarvo gebakken wordt door ambachtelijke bakkers, (daarvan hebben maar weinig mensen weet, overigens) is het gebruikte meel allesbehalve afkomstig van een wind- of watermolen. Het is dus volksverlakkerij om het in je reclame anders te doen voorkomen. Het is tevens de kaas eten van de boterham van de ambachtelijke molenaar.

Wanneer wij, ambachtelijk werkende korenmolenaars, echt van plan zijn onze schouders te gaan zetten onder de uitbouw van ons image en de vergroting van onze omzet onder bakkers en thuisbaksters, dan hebben wij onze ambachtelijk draaiende molen nodig als verkoopargument. Dan moeten wij jaloerse zuinigheid aan de dag leggen, waar het het gebruik van dat prachtige argument betreft. En misbruik moeten we totaal onmogelijk maken!

Vierkant gezegd : stukkies schrijvers en filmers vragen wij altijd en vóórop wat zij met hun gedoe van plan zijn. Niet onvriendelijk, maar wel heel beslist. Want alleen achterdocht op dat punt kan voorkomen dat anderen met ónze veren gaan pronken.

Goed, aan de deelnemers van onze stichting zal het niet liggen. Maar er zijn nog andersdenkenden over. Mannenbroeders die meestappen in de kantlijn van ons o-zo-zoetjesaan-ontluikende-sukses. Ze sluiten zich niet aan bij onze club; misschien worden ze te licht bevonden voor een gediplomeerd meesterschap; ze pikken alleen wat graantjes mee.

Bij hen en in hún molens valt gemakkelijk alle eer te behalen voor handige jongens, die zich van het molenidee in welke vorm ook willen bedienen.

Dat wordt je ingegeven als je de kolderieke nonsens leest van een "vakgenoot", die op een krantenpagina aan het woord werd gelaten. Lees even mee hoe zo'n beunhaas vrijelijk mag verklaren naar aanleiding van een zak inlandse tarwe : "Knetterharde korreltjes.... Daar zit leven in. Die zijn nog jong. Moet je eens uit Amerika of Frankrijk zien te krijgen. Da's troep. Heeft jaren opgeslagen gelegen alvorens het naar Nederland is vervoerd. Dan heb je er niks meer aan. Dan is het leven eruit, de kiem is gestorven".

Hier komt nog een ijzersterke : "Het zou best mogelijk zijn dat X.graaf uit andere gebieden (dan Zeeland, Hoeksche Waard en Haarlemmermeer) kan malen, maar dat weigert hij. "Ik vecht niet alleen voor de molen; ik vecht ook voor de gezondheid".

Dat kunt u als vakmolenaar van deze domme "vakbroeder" in dank afnemen, evenals diens verhelderende bijdrage aan de toch al zo doorzichtige aspecten van Gezonde Voeding en Eerlijkheid in het Zakendoen!

Nou ben je, snotverdikkeme, bezig een eerlijk ambacht op te bouwen, zonder gekonkelefoes en zo helder als glas, en dan komen ze uit je eigen kring even zeggen dat er weer allerlei stront aan de knikker is. En dat zeggen ze je dan niet in het gezicht tijdens een onderonsje; nee, dat laten ze schrijven in een landelijk dagblad! Ga d'r maar aan staan....

Beste molenaars - bedenk met z'n allen één ding : wil je over vijf of tien jaar inderdaad enkele tientallen molens in Nederland aan het malen hebben voor bakkers en thuisbaksters met een goed rendement voor de molenaar, dan moet je het samen doen. Dan moet je een klein parmantig vuistje maken. Dan moet je op één lijn staan. Dan moet je bloedserieus-zuinig zijn op die paar specifieke wapens die je bezit; je ambachtelijkheid, je vakmanschap en je molen. En zuinig zijn op je gezamenlijk doel : bestaansrecht schenken aan het ambachtelijk molenbedrijf.

Maar laat je met je sollen en til je niet aan gerotzooi in de marge, vergeet dan maar ijlings wat je van plan bent. Dan is de moeite voor niets geweest. Kweek gerust een beetje gevoel van eigenwaarde aan : je bent als vakmolenaar niet niks. En je molen is ook niet het eerste het beste stulpje. Een beetje zelfingenomenheid en geloof in eigen kracht is de juiste basis om een groot werk tot stand te brengen.

J. Houdijk.

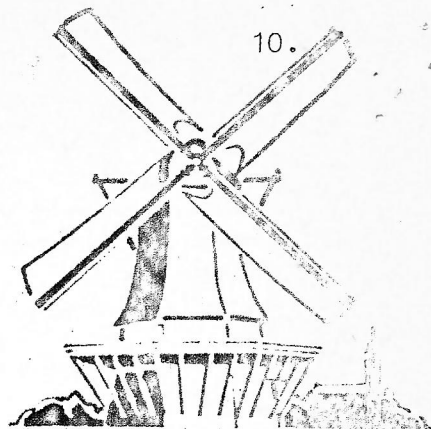
Te Hooien en Te Gras 1.

Zeer sfeervol, die wind die door de bomen ruist. Vooral zo rond Sinterklaas. Behalve als die bomen net voor je molen staan en de wind uit de zeilen houden. Dan zijn die bomen ronduit een verschrikking.

Vroeger, ten tijde van het windrecht was dat probleem niet aan de orde, maar nu het windrecht achterhaald is, vormt dat al maar hoger opschietend geboomte - vooral populieren, die met enorme snelheid uit de grond schieten - een probleem dat het malen uit bepaalde windrichtingen ronduit tot een verschrikking kan maken. Ouderen onder U zullen zich nog herinneren dat in de 30-er jaren het bestuurslid van "De Hollandsche Molen" Jhr.Mr. F. Van Rijckevorsel zich bijzonder heeft ingezet om voor tal van molenaars het windbelemmeringsprobleem op te lossen of te verminderen.

Begin november werd in Den Bosch op initiatief van "De Hollandsche Molen" een soort congres van molenbeschermende instanties en organisaties gehouden, waarop ook het windbelemmeringsprobleem uitvoerig aan de orde kwam. Men zal een werkgroep oprichten die met concrete plannen moet komen om de windbelemmeringsproblematiek te lijf te gaan. Hopelijk kan die werkgroep ook meewerken om bestaande windbelemmeringsproblemen - voor zover veroorzaakt door bomen - te helpen oplossen!

Dolen op 'n molen: MEELMOLEN "DE HOOP" IN WERVERSHOOF

Op het eervolle verzoek van de redaktie iets over de molen te vertellen waar ik op maal, was mijn eerste reactie "ja, dat is goed". Maar al gauw vroeg ik mezelf af, wat is er nou eigenlijk vermeldenswaard aan de molen?

Het is er eentje met 2 roeden, een staart, een stelling, een berg steen en een hoop riet. En hij maalt weer. Dit laatste stond uitgebreid in "De Molenaar" van 12 oktober 1977 (nr. 41).

Wat er niet in stond is wat achter die berg steen (van de onderbouw) en die hoop riet (op 't achtkant) aan inrichting schuil gaat. Ik zal "al dolend" daar iets over proberen te vertellen.

Dolen op een molen begint eigenlijk op stelling, daar begint alles. Het losmaken van de kettingen, kruien en voorleggen. En langzaam beginnen dan de 26 meter lange roeden aan hun eindeloze kringetjes. Langzaam, dat wel, want een versnelling op een 17der van 1 : 8 is zelfs voor zo'n forse molen een hele opgave. Gelukkig zal dit spoedig veranderen, het nieuwe rondsel dat de versnelling terug zal brengen tot 1 : 6,49 is al klaar.

Eerst even een kijkje in de kap, waar het conische gaandewerk direkt opvalt, evenals de pallen onder de bonkelaar. Een konstruktie die vroeger toen er naast het malen ook nog stroom werd opgewekt, onontbeerlijk was om te voorkomen dat de generator/elektromotor bij een zwakke wind via de grote spil het kruis zou aandrijven!

Op de eronder gelegen luizolder, zit behalve het luiwerk, de kop van de jacobs-ladder, die de beneden gestorte tarwe naar de bovenkaren voert. Daar kan \pm 3 ton tarwe in. Van de verder nog lege luizolder kom je, de trap afgaand, op de steenzolder. Hier is het wel wat voller, want behalve wat oude rommel liggen hier ook twee koppels stenen. De belangrijkste en mooiste is de al eerder genoemde 17der, een koppel kunststenen van Rutgers die zeer geschikt is voor tarwe. Aan de overkant ligt een oud koppel 16der voerstenen, waarmee in de toekomst misschien gebroken tarwe valt te malen. De bovenkaren lopen op deze zolder uit in twee kokers, één naar de kunststenen en de ander door de zolder heen naar het kaartje op het motorkoppel.

Door een 25 pk. elektromotor wordt, via V-snaren naar de maalas en een conisch gangwerk naar de steenspil, een koppel 16der blauwe stenen aangedreven. "Wonderstenen" noemt molenaar Arie Berkhout van Oudorp ze, en terecht! Niet alleen omdat ze op tijd gelegd waren om een mankement aan de kunststeen op te vangen, maar vooral vanwege het prima meel gepaard aan een hoge capaciteit! Een bewijs van het grote vakmanschap van Arie Berkhout, die ze gevlakt en gescherpt heeft.

Op stelling zijn we net al geweest, en dus gaan we weer een trap af en komen dan op de meelzolder. In een apart hok staat de elektromotor van het motorkoppel, ernaast een mengketel voor het eventueel bevochtigen en/of mengen van tarwe. De verdere ruimte op deze zolder wordt gebruikt om het meel op te slaan, dat via het luiwerk of door een luik van de stellingzolder komt.

Dan nog één trap af en je bent beneden, 5 meter onder de stelling. Hier ligt de tarwe opgestapeld, zo dicht mogelijk bij de stortkaar van de jacobs ladder. Aan de zolder hangt een transportbandje die naar buiten getrokken kan worden als de deuren open zijn. De deuren zijn te smal om binnen te kunnen laden en dus moet dat buiten gebeuren. Vanaf de meelzolder gaan de zakken op de band en dan zo op de wagen.

En dan dool je nog naar buiten, waar een boetje staat, een schuurtje is dat, en daarin zit een diesel-aggregaat. Hij draait de stroom voor de elektromotor van het motorkoppel. Het elektriciteitsbedrijf was 2 x zo duur!

Wat valt er verder nog te vertellen? Rondkijkend zie je geweldig ver, bij een beetje helder weer zie je drie steden : Medenblik, Enkhuizen en Hoorn!

De molen heeft weinig windbelemmering, alleen van het dorp en wel tussen N.W. en N.N.O.

Tja, en dan maalt hij de windjes af, voor een fiks aantal "Echte Bakkers" in geheel Noord-Holland. Als er wind is tenminste 't is de laatste tijd triest.

Een gezegende Kerst en een Nieuwjaar
met veel mooie maalwinden toegewenst,

adrie peereboom.

Tarwe aankoop.

We kunnen er niet genoeg op wijzen, dat doorslaggevend voor het afleveren van een goed zakje tarwemeel de tarwe is. Extra zorg aan de keuze van de soorten tarwe, die U vermaalt is daarom noodzaak. Vooral dit seizoen moet U oppassen; zowel de inlandse als de Franse is veelal aanmerkelijk minder dan vorig seizoen. U kunt dus beter meer harde Amerikaanse tarwe (Spring, Manitoba, Hard Winter e.a.) bijmengen; al maalt deze tarwe moeilijk, de bakwaarde is enorm - mits goed bevochtigd!

Er zijn tarwe-leveranciers die de molenaars een handje helpen door een melange te leveren die gegarandeerd een bepaalde bakwaarde heeft. Met de volgende leveranciers hebben wij goede ervaringen :

- Fa. D. Nat, Wieringerwaard.	tel. 02242 - 280
- Trigo BV, Rotterdam	tel. 010 - 852561
- Aankoopcentrale Groningen	tel. 050 - 721721
- Havens BV, Vierlingsbeek	tel. 04782 - 353

Waarbij niet wil worden gezegd, dat er niet meer goede adressen zouden zijn. Voor aanvullingen houden wij ons gaarne aanbevolen!

Namens de Werkgroep Kwaliteitscontrôle (c.a.)
R. Wassens.

Te Hooi en Te Gras 2.

Gehoord aan de bestuurstafel in Maarsbergen, toen het al maar mooier begon te waaien en het te bespreken onderwerp al maar saaiër werd ...

"Zonde van de wind", zei molenaar Omvlee. "Nou, je kunt als 't dan nog waait toch vanavond nog malen" zegt Batenburg. Omvlee weer, nu tot Schraven : "Schraven, moet jij vanavond nog malen?" Schraven (die allang geen eigen molen meer heeft) : "Nou eh, nee, of ja, misschien een beetje koffie!"

Te Hooi en Te Gras 3.

De drukker had toegezegd medio december af te zullen komen met zijn monster-exemplaren van de 5-kilo-papieren-meelzak. Helaas bleek dit niet haalbaar; het zal wel een maand uitlopen. Dat betekent dan dat we de molenaars die bij de Stichting zijn aangesloten als deelnemer, zodra de zending binnen is, een exemplaar van de zak en alle aanvullende informatie, per aparte post in januari zullen toezenden.

Van Roe en Rad tot Loper en Ligger.

(technische wind- en waterkorenmolenaarswetenswaardigheden)

We houden het kort deze keer, omdat het voortreffelijke artikel van dhr. Hart al technische wetenswaardigheden genoeg bevatte. Het enige waar we even aandacht aan besteden is :

Het maken van tarwevlokken of geplette tarwe

Voor het maken van dit bakkersprodukt gebruiken sommige molenaars een gewone pletwals, waarmee ook wel - en vroeger in hoofdzaak - haver werd geplet.

We kregen een vraag van Adrie Peereboom uit Wervershoof om aan dit onderwerp eens wat aandacht te besteden.

Enkele van zijn meest konkrete vragen zullen we op korte termijn per brief zien te beantwoorden, maar omdat we in ons volgend nummer op een en ander wat verder in willen gaan zouden we graag van onze lezers die een pletwals (om 't even of het nu om tarwe of haver gaat, maar dat graag wel even vermelden) in gebruik hebben, wat gegevens willen vernemen daaromtrent.

Zoals : diameter en breedte van de walsrollen; (bij motoraandrijving :) zwaarte van de motor; toerental van de grote rol (bij windaandrijving : bij een gemiddelde maalsnelheid); (bij windaandrijving :) hoe de aandrijving is uitgevoerd en:capaciteit.

Bestuurlijk.

Op zaterdag 10 december vergaderde in Maarsbergen het Algemeen Bestuur met adviseurs. En terwijl het buiten goed waaide, werd binnen in een vergaderzaaltje een lange agenda doorgeworsteld. Zonde van de wind, maar evenzogoed wel nuttig. Het lukte het bestuur niet om alle onderwerpen geheel af te handelen. Het Dagelijks Bestuur zal tussentijds nog wat zaken nader voorbereiden en dan zal over enkele weken het nog resterende deel van de agenda worden afgehandeld. Die resterende punten bevatten nou juist de zaken die voor U als deelnemer (of aspirant deelnemer) het meest van belang zijn. Vandaar dat we nu maar heel beknopt op enkele punten ingaan en volgende keer veel uitgebreider op de toekomstplannen ingaan.

Deelnemerslijst.

De secretaris zal ervoor zorgen dat van het huidige deelnemersbestand een bijgewerkte lijst wordt gemaakt die aan al die deelnemers zal worden toegezonden. Misschien is dat overzicht makkelijk om eens contact met een collega op te nemen om over het eventueel gezamenlijk inkopen van graan te overleggen.

Onderzoek kwaliteitsnormen.

Op pagina 4 van ons nummer 7 (augustus j.l.) las U over de instelling van een werkgroep. Die heeft thans uit kontakten met TNO-Wageningen een plan de campagne opgesteld en uitgerekend hoeveel het realiseren de maal- en bakproeven voor onze Stichting nog aan kosten met zich meebrengt. Gelukkig bleken de - bescheiden - middelen in de Stichtingskas toereikend, zodat het A.B. besloot om het benodigde bedrag beschikbaar te stellen. De werkgroep kan nu op korte termijn aan de slag en hoopt derhalve binnen afzienbare tijd konkreet te kunnen rapporteren over de verschillen in bakresultaten van harde - en zachte tarwe, uitgemalen en griezige meel, blauwe stenen en kunststenen etc. En tevens met een voorstel voor kwaliteitsnormen en keuringseisen te komen. Op korte termijn zullen een aantal molenaars onder U wel door de werkgroep worden benaderd met het verzoek om aan de proefnemingen mee te werken.

Deelnemerscertifikaat.

Binnenkort zullen alle deelnemers door middel van een fraai certificaat, waarop hun naam en de molen waar zij op werken met fraaie letters zijn gecalligrafeerd, kunnen getuigen van hun aansluiting bij de Stichting. En onder alle deelnemers moet men dan werkelijk alle deelnemers verstaan, ook hen die het Stichtingsembleem niet (mogen) voeren.

Het bestuur vond dat de deelnemers toch moeilijk de brief waarin hun toelating werd bevestigd, ingelijst op de molen konden hangen een liet zodoende een tweetal ontwerpen voor een certificaat maken, waarvan er één werd gekozen dat thans in-druk is.

Binnenkort zullen de deelnemers ze wel ontvangen. Alleen het lijstje met een glasplaat, dat wordt er niet bijgeleverd.....

Kontrôle naleving reglementen en statutaire bepalingen.

Dat is een hele mond vol, maar het komt hierop neer dat het bestuur, zodra er berichten worden ontvangen als zou de een of andere deelnemende molenaar in zijn werkwijze de in statuten en reglementen vastgelegde "erecode" niet naleven, dit terstond zal onderzoeken en bij juistheid van een dergelijk bericht passende maatregelen zal nemen. We zitten nu eenmaal in een glazen huisje en we moeten zorgen dat er naar ons als groep ambachtelijke korenmolenaars ook gerust gekeken mag worden, zonder dat er ongerechtigheden waar te nemen zijn!

Regeling deelnemersbijdragen.

De regeling van de deelnemersbijdragen werd gewijzigd. Daar dit punt zeer samenhangt met de onderwerpen waarvan de behandeling niet geheel werd afgerond zullen wij daar de volgende keer op terugkomen.

(wordt vervolgd)

t.H.& t.Gr. 4. Kansen voor Gortpelmulders?

Van onze voorzitter vernamen wij dat hij benaderd is door een geïnteresseerde in ambachtelijk op de windmolen gepelde gort. Hij heeft deze geïnteresseerde verwezen naar een tweetal Groningse Mulders. Wat er konkreet is uitgekomen is op het ogenblik nog niet bekend maar het is in ieder geval een gunstig bericht dat er wellicht ook voor het interessante en bijna uitgestorven ambacht op de pelmolens enig licht begint te gloriën, nu het nog net niet te laat is.

Wellicht zal het woord "Gort" in de naam van ons blad dan toch nog iets meer blijven dan zomaar een naam.